

رابطه اراده خدا و انسان

از دیدگاه فلاسفه

مؤلف:

معصومه اکبری

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	: اکبری، معصومه، ۱۳۵۶ -
عنوان	: رابطه اراده خدا و انسان از دیدگاه فلاسفه/مؤلف معصومه اکبری،
موضوعات شری	: پجتورد: گسترش علوم نوین، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۱ ص.
شابک	: 978-600-96343-1-6: ۱۴۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرس نویسی	: فیبا
موضوع	: دین - فلسفه
موضوع	: Religion - Philosophy
موضوع	: انسان (فلسفه)
موضوع	: Person
موضوع	: خدا
موضوع	: Deity
رده بندی کنگره	: ۱۳۹ / الف / ۵۱۵
رده بندی دیویی	: ۲۱۰ / ۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۲۲۸۶۷

انتشارات:

گسترش علوم نوین
رابطه اراده خدا و انسان از دیدگاه فلاسفه

عنوان کتاب:

معصومه اکبری

مؤلف:

گلثومه رمضانی

ویراستار:

هادی شاهی

طراح جلد:

اول، بهار ۱۳۹۵

نوبت چاپ:

۱۰۰۰

شمارگان:

۹۷۸-۶۰۰-۹۶۳۴۳-۱-۶

شابک:

۲۱۱ صفحه

تعداد صفحات:

۱۴۰۰۰ ریال

قیمت:

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه کتاب
۴	اهمیت کتاب
	بخش اول: تبیین مفاهیم و کلیات
۶	۱-۱-۱- اراده در معنای لغوی
۷	۱-۱-۱- اراده در معنای اصطلاحی
۸	۱-۱-۳- جبر در سایه نفس
۸	۱-۱-۴- جبر در مقابل اختیار
۸	۱-۴-۱- متکلمین
۹	۱-۴-۲- فلسفی الهی
۱۰	۱-۴-۳- فلسفه جدید
۱۲	۱-۵- اختیار در معنای لغوی
۱۲	۱-۶- اختیار در معنای اصطلاحی
۱۳	۱-۷- نفس در معنای لغوی
۱۳	۱-۸- نفس در معنای اصطلاحی
۱۴	۱-۲-۱- اراده و ماهیت آن
۱۶	۲-۲-۱- حقیقت اراده
۱۹	تشخیص
۱۹	۱-۲-۳- فعل ارادی
۲۲	۱-۲-۴- اثبات اصل اراده
۲۳	۱-۲-۵- دلایل نقلی در مورد اراده
۲۷	۱-۲-۶- اقسام اراده
	بخش دوم: اراده خدا و انسان از دیدگاه برخی فلاسفه اسلامی و غربی
۳۴	فصل اول: اراده خدا و انسان از دیدگاه برخی فلاسفه اسلامی
۳۴	۲-۱-۱- فلاسفه

۳۴	 ۱-۱-۱-۲ - ملاصدرا
۳۸	 ۲-۱-۱-۲ - استاد شهید مرتضی مطهری
۴۲	 ۳-۱-۱-۲ - علامه طباطبائی
۴۳	 ۴-۱-۱-۲ - جوادی آملی
۴۴	 ۵-۱-۱-۲ - شیخ کلینی
۴۴	 ۶-۱-۱-۲ - شیخ مفید
۴۴	 ۷-۱-۱-۲ - ابن سینا
۴۴	 ۸-۱-۱-۲ - امام خمینی
۴۴	 ۹-۱-۱-۲ - راجه طوسی
۴۵	 ۱۰-۱-۱-۲ - فلاسفه
۴۵	 ۲-۱-۲ - متکلمان
۴۵	 ۱-۲-۱-۲ - امامیه
۴۵	 ۲-۲-۱-۲ - معتزله
۴۵	 ۳-۲-۱-۲ - اشاعره
۴۵	 ۴-۲-۱-۲ - جبائیه
۴۶	 ۳-۱-۲ - دلایل نقلی (روایات)
۴۸	 ۴-۱-۲ - آیات (دلایل نقلی)
۵۶	 فصل دوم: اراده خدا و انسان از دیدگاه برخی فلاسفه غربی
۵۶	 ۱-۲-۲ - آرتور شوپنهاور
۵۶	 ۱-۱-۲-۲ - در آمدی به فلسفه شوپنهاور
۵۷	 ۲-۱-۲-۲ - فلسفه شوپنهاور
۵۸	 ۳-۱-۱-۲ - حقیقت از دیدگاه شوپنهاور
۵۹	 ۴-۱-۱-۲ - اراده از دیدگاه شوپنهاور
۶۳	 ۵-۱-۱-۲ - اراده خدا و انسان از دیدگاه شوپنهاور
۶۸	 ۲-۲-۲ - کارل مارکس
۶۸	 ۱-۲-۲-۲ - تفکر فلسفی کارل مارکس

۶۹	 جایگاه ما در این جهان ۲-۲-۲-۲
۷۰	 انسان از دید مارکس ۳-۲-۲-۲
۷۲	 خواست (اراده) از دیدگاه مارکس ۴-۲-۲-۲
۷۹	 فریدریش نیچه ۳-۲-۲-۲
۷۹	 خداانوری از دید نیچه ۱-۳-۲-۲
۸۲	 ابر انسان، ابر مرد ۱-۳-۲-۲
۸۵	 اصول خواجهگی ۲-۳-۲-۲
۸۷	 حقیقت از دیدگاه نیچه ۴-۳-۲-۲
۹۰	 فلسفه مکتب نیچه ۵-۳-۲-۲
۹۲	 اراده معصوف به قدرت ۶-۳-۲-۲
۹۴	 اراده از منظر نیچه ۷-۳-۲-۲
۹۹	 پوزیتیویسم منطقی (اثبات‌گرایی منطقی) ۴-۲-۲-۲
۹۹	 تعریف ۱-۴-۲-۲
۱۰۲	 اصل تحقیق‌پذیری ۲-۴-۲-۲
۱۰۴	 ردلف کارناب ۳-۴-۲-۲
۱۰۶	 راسل ۴-۴-۲-۲
۱۰۹	 ویلارد کواین ۵-۴-۲-۲
۱۱۰	 کارل پوپر ۶-۴-۲-۲
	بخش سوم: رابطه اراده خدا و انسان از دیدگاه برخی فلاسفه اسلامی و غربی
۱۱۲	 فصل اول: رابطه اراده خدا و انسان از دیدگاه برخی فلاسفه اسلامی
۱۱۲	 ۱-۱-۳-۱ فلاسفه
۱۱۲	 ۱-۱-۳-۱ علامه جعفری
۱۱۳	 ۱-۱-۳-۲ برخی فلاسفه
۱۱۴	 ۱-۱-۳-۳ روان‌شناسی جدید
۱۱۵	 ۱-۱-۳-۴ فلاسفه رواقی
۱۱۵	 ۱-۱-۳-۵ قدریه

۱۱۵	 ۳-۱-۱-۶- تعیین گرایی
۱۱۶	 ۳-۱-۱-۷- جبر مطلق
۱۱۷	 ۳-۱-۱-۸- مشائیان
۱۲۳	 ۳-۱-۱-۹- ملاصدرا
۱۳۴	 ۳-۱-۲- متکلمین
۱۳۴	 ۳-۱-۲-۱- معتزله
۱۳۵	 ۳-۱-۲-۲- شاعره
۱۳۷	 ۳-۱-۳- امامیه
۱۳۹	 ۳-۱-۴-۲- فخر رازی
۱۳۹	 ۳-۱-۳- دلایل نفی
۱۳۹	 ۳-۱-۳-۱- آیات
۱۴۶	 ۳-۱-۲- روایات
۱۴۸	 فصل دوم: رابطه اراده خدا و انسان از دیدگاه برخی فلاسفه غربی
۱۴۸	 ۳-۲-۱- آرتور شوپنهاور
۱۴۹	 ۳-۲-۱-۱- بدبینی متافیزیکی
۱۵۱	 ۳-۲-۲- جهان همچون باز نمود
۱۵۹	 ۳-۲-۲- کارل مارکس
۱۵۹	 ۳-۲-۲-۱- ایده مارکس
۱۶۳	 ۳-۲-۲-۲- عوامل جذب فلسفه اپیکور مارکس
۱۶۶	 ۳-۲-۲-۳- عوامل موثر در رابطه انسان با خدا
۱۷۲	 ۳-۲-۳- فریدریش نیچه
۱۸۱	 ۳-۲-۴- پوزیتیویستهای منطقی
۱۸۴	 اعضای حلقه وین
۱۸۴	 ۳-۲-۴-۱- رودلف کارناب
۱۸۵	 ۳-۲-۴-۲- برتراند راسل
۱۸۹	 ۳-۲-۴-۳- ویلارد کواهن

۱۹۰	نتیجه گیری
۱۹۴	منابع و مأخذ

www.ketab.ir

مقدمه کتاب

یکی از مسائل بسیار کهنی که ذهن افراد را به تفکر و تأمل وادار نموده است، مساله «اراده خدا و اراده انسان» است. آیا انسان حقیقتاً دارای اراده آزاد است و خود تصمیم می‌گیرد چه کند یا اینکه اراده آزاد، تنها توهم است و تصمیم و اراده بر آیند یک فشار درونی و بیرونی است و نباید او را به خاطر کارهایش سرزنش یا تشویق کرد؟ با توجه به اینکه تمایز اصلی انسان با سایر موجودات اراده و اختیار است. من از آزادی اراده و اختیار انسان در کارهای روزانه و نقش او در سرنوشت خود از جمله مسائلی است که مورد بحث انسان‌شناسان بوده است. امروزه بحث جبر و اختیار و یران سبکی یا آزادی انسان در اعمال و رفتار یا افکارش مورد بحث در علوم مختلف، مثل روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، زیست‌شناسی است.^۱ نه آن کسی که جوان است باید در تحصیل و مطالعه فلسفه تاخیر کند و نه آن کس که پیر شده است باید از مطالعه خود خسته و بیزار شود چون سلامت نفس هرگز برای فردی نه زود است نه دیر» و این گفت «ایکوری» است که فیلسوف یونانی است پس انسان باید در تمام زمانها فرض و پایه استدلال خود را بررسی کند و عقاید خود را مورد بحث قرار دهد.^۲

^۱. گرامی، غلامحسین، انسان در اسلام، همان، ص ۱۶۸؛ انگلیسون، آراف، ترجمه سهراب

علوی نیا، ص ۱۸۲.

^۲. کلیات فلسفه، دکتر سید جلال مجتبوی.

شخصی دزد به باغی رفته بود و بر بالای درختی، سخت مشغول خوردن میوه بود که صاحب باغ سر رسید و گفت: ای پست! چه می کنی؟! آیا از خدا شرم نداری؟ دزد گفت: مرا سرزنش مکن؛ ملامت تو از نگاهی عامیانه سرچشمه می گیرد. اگر نیک بنگری، بنده خدا در باغ خدا از میوه ای که خدا عطا کرده، می خورد؟ صاحب باغ با شنیدن چنین جمله ای دستور داد ریسمانی آورند و او را به درخت بست، و با چوب به جانش افتاد و اعتراض کرد من بی گناه را خواهی کشت، چنین گفت:^۱

می زند بر پشت دیگر بنده خوش	گفت از توبه این بنده اش
من غلام و آلت فرمان او	چوب حق و پشت در هلو آن او
اختیار است اختیار است اختیار ^۲	گفت توبه کردم از برای بیار

بنابر این مطرح شدن مسأله جبر و اختیار را می توان بطور دقیق معین کرد؟ خود پاسخهای را به دنبال دارد که باید در سر مسأله تفکر به آزمون گذاشته شود. به گونه ای که غبار برداشت های عامیانه از آن زردود شود و پاسخ علمی مهیا شود و عده ای از اندیشمندان احتمال دادند که نخستین بار به بحث در رابطه با این مسأله در میان فلاسفه و حکماء هند بوده و پس عده ای از اندیشمندان مصری مسأله را مورد بحث و بررسی قرار داده اند.

^۱ گرامی، غلامحسین، انسان در اسلام، ص ۱۶۷.

^۲ مولوی، مثنوی، دفتر پنجم، ص ۳۰۸۶-۳۰۷۷.

فلاسفه یونان باستان از اولین کسانی بودند که بصورت علمی و سیستماتیک اضطراب یا سرنوشت نه اختیار^۱؛ و بحث ارسطو در کتاب اخلاق نیکو ماخوس در رابطه اراده و اختیار می باشد شاهد این مطلب است و بعد از ارسطو این مطلب بصورت جدی دنبال شده است، تا اینکه اسلام ظهور می کند در اوائل ظهور اسلام هنوز کسانی که بر دین جدید روی آورده بودند به خاطر مسائل خاص دوران ظهور اسلام، به جال پرداختن به این مساله بصورت جسته و گریخته مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در نیمه دوم قرن اول هجری این مساله وارد مرحله جدیدی شده و بطور رسمی وارد بحث و بررسی قرار گرفت. رفته رفته گروههای مختلف در بطن جامعه اسلامی آمدند. هر کدام با بحث های خود سعی در اثبات عقیده خود بودند و عمده استناد آن آيات قرآن بود و اولین کسی که معروف است قائل به جبر بود جهم بن صفوان می باشد.^۲

علامه حسین زاده آملی این مطالب را قابل تأمل دانسته است و بر آن است که قبل از جهم به صفوان طایفه بنی قشیر بر عقیده جبر بودند، این مطلب را با ذکر داستانی کوتاه بیان می کند: «نقل است ابوالاسود دثار در بنی قشیر فرود آمد و آنها جبری بودند و در شب بر ابوالاسود سنگ می انداختند. ابوالاسود به دوستی خاندان پیامبر و علی (ع) معروف بود گویا علت سنگ انداختن بنی قشیر بر روی

^۱ وال، ژان، بحث در مابعدالطبیعه، ترجمه یحیی مهدوی، انتشارات خوارزمی، ۱۳۷۰، ص ۶۷۸.

^۲ ارسطو، معلم اول، اخلاق نیکو، خوس، ترجمه، دکتر محمد حسن لطفی تبریزی، تهران، انتشارات طرح نو، ۱۳۷۸، ص ۷۹.

همین بوده است وقتی صبح شد آنها را ملامت کرد. آنان گفتند: ما سنگ نینداختیم، بلکه خدای تعالی انداخت، ابوالاسود گفت: به خدا دروغ نگویند! «اگر خدا سنگ انداختی در نشانه خدا نکردی» عده ای خود معاویه را اول کس قاتل به جبر معرفی می کنند و به هر حال بعد از گسترش تفکر جبری عده ای نیز در مقابل آنها قد علم کرده اند، که بعداً به معتزله معروف هستند و مذهب تفویض را اختیار کردند. اگر چه قبل معتزله، عقیده قدریه رایج بود. به هر حال این مطلب هنوز با همان جدیتی در کلام جدید و در حوزه غرب مطرح است.^۱

اهمیت کتاب

این کتاب سعی می کند اولاً: اراده خدا و اراده انسان را از دیدگاه برخی فلاسفه اسلامی و برخی فلاسفه غربی تبیین کند.

ثانیاً: فلاسفه اسلامی معتقدند بین اراده خدا و اراده انسان رابطه علیت برقرار است چون اصل علیت، ضرورت علی و معلولی و سنخیت میان علت و معلول القبای الهیات اسلامی است.

ثالثاً: فلاسفه غربی، اهتمام ورزیدند که از راه انکار علیت و ضرورت علی و معلولی، وجود خدا را اثبات کنند.

۱. حسن زاده آملی، حسن، خیر الاثر در رد جبر و قدر، انتشارات قبله، ۱۳۶۹، ص ۵۰.

رابعاً: اعتقاد و ایمان به خدا مساوی است با این که انسان آزاد و مختار است ولی فلاسفه غربی گمان کردند با انکار خدا، آزاد هستند و رابطه اراده خود را با گذشته و حاضر و تاریخ قطع کنند. شناخت این مسأله از جهات زیر نیز ضروری است:

۱- خودشناسی: اراده و اختیار از شئون نفس انسان است و اراده و اختیار از امتیازات انسان نسبت به سایر موجودات است.

۲- خداشناسی: در شناخت خدا به ما کمک می کند «لاموثر فی الوجود الا الله»

۳- خداشناسی: انسان دارای اراده آزاد است، و گرنه ثواب و عقاب و اوامر و نواهی، و بند و یدها، بوده بود و سعادت و عذاب اخروی مبتنی بر آزادی و اختیار و مسئولیت انسان است. «در نفس کسبت بما رهینه» «سوره مدثر/۳۸».

هدف و فلسفه آفرینش انسان قرب الهی است و انسان بدون آزادی معنا و مفهوم ندارد و مهمترین سرمایه او حریت، فطرت و هویت اوست و انسان تا جایی آزاد است که به هویت حقیقی خود و دیگران آسیبی نرساند.

آدمی دارای طبیعت و فطرت است، و هر آدمی که فطرت را بر طبیعت مقهور و غالب سازد و به جهاد با هوای نفس پردازد، لذت نفس خود است. مطابق با سخن از رسول اکرم (ص) که می فرماید: با هوس ها جهاد کنید تا مالک خود باشید. حالات مختلفی که انسان با آن روبه رو می شود مثل پشیمانی انسان در کارهای اختیاری پشیمان می شود.